

TÜRKİYE’DE GAYRİMENKUL SERMAYE İRADİ (GMSİ) KAZANÇLARINDA VERGİ TABANINDAKİ GENİŞLEME ÜZERİNE BİR İNCELEME (2000 - 2014)

Fazlı YILDIZ¹

Güner TUNCER²

Ersin Nail SAĞDIÇ³

Özet:

Vergileme ve vergilerin etkin bir şekilde toplanabilmesi için vergi tabanının genişletilmesi önemli bir husustur. Vergi tabanı, temel olarak vergi mükellefi olmayan kişilerin ve vergilendirilmeyen gelirlerin vergi kapsamına alınması ile vergi kapsamında olmasına rağmen vergi dışında kalan gelirlerin gerçek tutarlarının beyan edilmesi sağlanılarak genişletilebilmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’de 2000-2014 döneminde vergi tabanındaki artışı belirleyen uygulamaların neler olduğu, bununla beraber bölgesel olarak gelişimi GMSİ özelinde incelenmiştir. Türkiye’de gelir vergisinde vergi tabanındaki gelişimin dinamiklerinden birinin GMSİ olduğu ve Türkiye’nin doğu bölgelerinde yer alan illerin GMSİ vergi tabanının genişlemesinde önemli derecede artış hızı kaydettikleri tespit edildiğine dair sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi Tabanı, Vergileme, Gayrimenkul Sermaye İradı, Bölgesel Analiz

Jel Sınıflaması: H20, H24, R51

AN INVESTIGATION ON BROADENING THE TAX BASE OF IMMOVABLE PROPERTY INCOMES IN TURKEY (2000-2014)

Abstract:

Broadening the tax base is very important matter for effective tax collection and taxation. The tax base basically can be broadened in two ways. The first is to increase the scope of non-taxable income and non-taxpayers, the second is provided by declaring the real amount of taxable income that is not declared truthfully. In this study, the factors determining the tax base broadening and the improvement of immovable properties tax base in the light of regional perspective have been investigated in Turkey for the period of 2000-2014. It is determined that one of the dynamics of tax base broadening is immovable properties for Turkey and east provinces of Turkey have significantly contributed to the rise of immovable properties tax base.

Key Words: Tax Base, Taxation, Immovable Properties Tax, Regional Analysis

Jel Sınıflaması: H20, H24, R51

¹ Yrd. Doç., Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, “S. Yazar” fazli.yildiz@dpu.edu.tr

² Yrd. Doç., Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, guner.tuncer@dpu.edu.tr

³ Araş. Gör. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, ersinnailsagdic@dpu.edu.tr

1.Giriş

Vergi tabanının genişletilmesi ve vergi oranlarının düşürülmesi vergi reformunda önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle vergi tabanının genişletilmesi, vergi mükellefi olmayan kişilerin ve vergilendirilmeyen gelirlerin vergi kapsamına alınması veya vergi kapsamında olmasına rağmen vergi dışında kalan gelirlerin gerçek tutarlarının beyan edilmesini sağlamaktadır. Beyanname veren kişi sayısı ve/veya beyan edilen gelirlerde artış, vergi tabanının genişlemesine neden olacaktır. Son yıllarda Türkiye’de vergi tabanının genişletilmesindeki en önemli gelişim GMSİ’de olmuştur.

Bu kapsamda yapılan çalışmada; 2000-2014 döneminde vergi tabanındaki artışı belirleyen uygulamaların neler olduğu, ayrıca bölgesel olarak nasıl bir dağılım gerçekleştiği gelir vergisi kazanç türlerinden biri olan GMSİ özelinde incelenmiştir. GMSİ vergi tabanındaki genişlemenin bölgesel olarak incelenmesi, Gelir İdaresi Başkanlığı’ndan alınan bölgesel veriler doğrultusunda 2000-2014 dönemi için değerlendirmeye alınmıştır. Verilerden hareketle 2000’den 2014’e gelindiğinde GMSİ’nin beyanname sayıları ve tahakkuk miktarlarında nasıl bir bölgesel dağılım olduğu, beyanname başına düşen tahakkuk miktarları, beyanname artış hızı ve tahakkuk artış hızı dağılım haritaları vasıtasıyla aktarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kartogram haritaları ile beyanname ve tahakkuk artış hızlarının uç konumları hakkında bilgiler sunulmuştur. Oluşturulan coğrafi görselleştirmeler GeoDa programı ile yapılmıştır.

2.Vergi Tabanı

Vergi reformuna ilişkin çalışmaların temel hedefleri arasında vergi tabanının genişletilmesi ve vergi oranlarının düşürülmesi gelmektedir. Vergi tabanının genişletilmesi, uygulamada vergi mükellefi olmayan kişilerin ve vergilendirilmeyen gelirlerin vergi kapsamına alınması veya vergi kapsamında olmasına rağmen vergi dışında kalan gelirlerin gerçek tutarlarının beyan edilmesidir. Vergi tabanında ortaya çıkacak genişleme ile beyanname veren kişi sayısı ve/veya beyan edilen gelirlerde artış meydana gelecektir (Karyağdı, 2011: 37).

Vergi tabanının genişlemesine engel olan temel faktörlerden birisi kayıtdışı ekonomik faaliyetlerdir. Vergi idarelerinin kayıtdışı ekonomik faaliyetleri vergi sistemleri içine çekmede zafiyet göstermeleri, vergiye gönüllü uyum gösteren mükellefler yönünden rekabetçi bir dezavantaj meydana getirerek vergi tabanında aşınmaya neden olacaktır (Akbeş, 2014: 66). Türkiye’deki vergisel sorunların aslında vergi oranlarının yüksekliğinden ziyade vergi tabanının genişliği ile çok ilgili olduğu düşünülmektedir. Bu sebepten dolayı, vergilendirilemeyen kayıtdışı ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınmasına yönelik etkin politika ve tedbirlerin alınmasının vergi tabanını genişleterek vergi yükünü daha adil dağıtacağı varsayılmaktadır (Aslan, 2012: 182).

Literatürde vergi tabanını genişletici etkilerden birisi de Laffer Eğrisi ile açıklanmaktadır. Laffer’e göre vergi oranlarında yapılacak olan bir indirim vergi tabanını genişletmesi ve vergi gelirlerini arttırabilmesi işçilerin daha fazla çalışması, sermaye sahiplerinin de daha fazla tasarruf ve yatırıma yönelmesi ile mümkün olabilecektir. Dolayısıyla Laffer’e göre vergi oranlarının düşürülmesi, insanları tekrar vergilendirilen alana çekerek vergi tabanını genişletecek ve vergi gelirlerinde artış etkisi yapacaktır (Yay, 1996: 1049-1050).

Vergi tabanının genişlemesine katkı sağlayan etkin vergi politikaları, yüksek vergi oranı ve düşük vergi tabanından ziyade, düşük vergi oranlarına eşlik eden geniş vergi tabanı hedefini içermektedir. Düşük vergi oranları ve geniş vergi tabanı, vergi uygulamaları karşısında

mükelleflerin daha az tepkisel davranışına ve daha az vergi yükümlülüğüyle kamu gelirlerinde artışa neden olmaktadır (Akbeý, 2014: 70).

Tablo 1 : Türleri İtibariyle Faal Mükellef Sayıları (2010-2014)

Mükellef Türü	2010	2011	2012	2013	2014	2010-2014 Değişim
Gerçek Kişi	3.426.663	3.499.369	3.852.600	4.094.170	4.182.484	+(0,22)
Limited Şirket	565.969	576.960	573.057	565.588	568.630	+(0,004)
Anonim Şirket	79.388	79.049	79.860	87.983	96.426	+(0,21)
Adi Ortaklık	40.332	39.753	41.990	42.932	43.603	+(0,08)
Kooperatif	42.835	40.822	39.378	39.033	38.056	-(0,11)
İş Ortaklığı	-	-	-	-	3.267	-
Kollektif Şirket	2.786	2.573	2.508	2.364	2.182	-(0,21)
Adi Komandit Şir.	226	202	186	173	159	-(0,29)
Avukat Ortaklığı	-	-	-	-	37	-
Eşanlı Koman. Şir.	1	1	1	2	1	(0)
Diğer	90.722	95.949	98.111	99.883	97.797	+(0,07)
TOPLAM	4.248.922	4.334.678	4.687.691	4.932.128	5.032.642	+(0,18)

Kaynak: GİB (Gelir İdaresi Başkanlığı) 2010, 2011, 2012, 2013 ve 2014 Yılı Faaliyet Raporlarından derlenmiştir.

Türkiye’de mükellef türleri açısından vergi tabanındaki 2010-2014 dönemi arasındaki değişim Tablo 1’de gösterilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde; Türkiye’de 2010 yılında 4.248.922 olan vergi mükellefi sayısı, 2014 yılı sonunda 5.032.642 sayısına ulaşmıştır. Vergi tabanındaki bu değişim %18’lik bir genişlemeyi göstermektedir. Vergi tabanındaki en önemli genişleme gerçek kişi vergi mükellefiyetinde meydana gelmiştir. Bu durum gelir vergisi mükellef tabanındaki genişlemeyi göstermektedir. Gelir vergisindeki mükellef tabanındaki genişlemenin kazanç türleri itibariyle hangi kazanç türünde daha fazla gerçekleştiği konusu burada önemli bir husus oluşturmaktadır. Bu durum araştırmanın devamında Tablo 2’de incelenmiş ve mükellef sayısındaki en önemli artışın gayrimenkul sermaye iradı kazançlarının beyanında ortaya çıktığı bulgusuna ulaşılmıştır. Kurumsal düzeydeki vergi mükellefiyeti tabanını genişletmek kısa vadede oldukça zordur. Kurumsal vergi tabanı ekonomik büyüme düzeylerinin çok yüksek olduğu ve şirket kuruluşlarının buna paralel hızlı artış gösterdiği dönemlerde hızlı değişimler gösterebilecektir. Genel olarak değerlendirildiğinde vergi tabanını genişletmenin en etkili olduğu vergi mükellefiyeti türü gelir vergisi kapsamındaki kazançlarla ilgili olan vergi mükellefiyeti türüdür.

3. Gayrimenkul Sermaye İradı Kazançlarının (GMSİ) Vergilendirilmesi

Gelir Vergisi Kanunu’nun 70. Maddesinde sayılan “mal ve hakların sahipleri, mutasarrıfları, zilyedleri, irtifak ve intifa hakkı sahipleri veya kiracıları tarafından kiraya verilmesinden elde edilen gelir gayrimenkul sermaye iradı” olarak kabul edilmiştir (Bilici, 2013: 64-65). Gelir Vergisi Kanunu 70. maddesinde sayılan bu mal ve haklar; “Arazi, bina, maden suları, mamba suları, madenler, taş ocakları, kum ve çakıl istihsal yerleri, tuğla ve kiremit harmanları, tuzlalar ve bunların mütemmim cüzileri ve teferruatı, voli mahalleri ve dalyanlar, gayrimenkullerin ayrı olarak kiraya verilen mütemmim cüzileri ve teferruatı ile bilimum tesisatı, demirbaş eşyası ve döşemeleri, gayrimenkul olarak tescil edilen haklar, arama, işletme ve imtiyaz hakları ve ruhsatları, ihtira beratı (İhtira beratının mucitleri veya kanunî mirasçıları tarafından kiralanmasından doğan kazançlar, serbest meslek kazancıdır), alametifarika, marka, ticaret unvanı, her türlü teknik resim, desen, model, plan ile sinema ve televizyon filmleri, ses ve görüntü bantları, sanayi ve ticaret ve bilim alanlarında elde edilmiş bir tecrübeye ait bilgilerle gizli bir formül veya bir imalat usulü üzerindeki kullanma hakkı

veya kullanma imtiyazı gibi haklar, gemi ve gemi payları ile bilumum motorlu tahmil ve tahliye vasıtaları, motorlu nakil ve cer vasıtaları, her türlü motorlu araç, makine ve tesisat ile bunların eklentileri” olarak ifade edilmektedir (GVK. Md.70).

Gayrimenkul sermaye iratlarının vergilendirilmesinde gerçek gider yöntemi ve götürü gider usulü kullanılmaktadır. Götürü gider usulünü seçen mükellefler elde ettikleri hasılatın %25'ini gider olarak indirebilmektedirler. Ayrıca götürü gider usulünü seçen bir mükellef 2 yıl geçmedikçe gerçek gider yöntemini tercih edememektedir. Hakları kiraya verenler götürü gider yöntemini seçmemektedirler. Gerçek gider yöntemini seçen mükellefler elde ettikleri hasılatın Gelir Vergisi Kanunu'nun 74.maddesinde belirtilen giderleri indirerek beyan edecekleri gelire ulaşmaktadırlar. Konut kira geliri elde eden mükellefler beyan edecekleri ticari, zirai ve mesleki başka bir gelirleri olmamak şartıyla konut istisnasından yararlanmaktadırlar. Konut kira gelirlerinde yararlanılacak istisna tutarı 2015 yılı için 3.600 TL'dir. Kira gelirlerinin vergilendirilmesinde stopaja tabi olan GMSİ'lerde stopaj oranı %20'dir. GMSİ kazançlarında beyana tabi olanlar; istisnadan yararlanan mükellefler için istisna hadlerinin üzerinde olanlar, stopaja tabi olan GMSİ'lerde 2015 yılı için brüt GMSİ tutarı 29.000 TL'nin üzerinde olanlar ve istisnadan yararlanmayıp stopaja da tabi olmamış olanlar için ise 2015 yılı için 1.500 TL'nin üzerinde olan GMSİ'ler yıllık gelir vergisi ile beyan edilmek zorundadır.

Tablo 2 : Vergi Türleri Bazında Faal Mükellef Sayıları (2010-2014)

Vergi Türü	Faal Mükellef 2010	Faal Mükellef 2011	Faal Mükellef 2012	Faal Mükellef 2013	Faal Mükellef 2014
Gelir Vergisi	1.693.316	1.703.754	1.760.785	1.798.056	1.798.738
Kurumlar Vergisi	652.009	663.967	662.190	662.225	673.920
Basit Usulde Vergi Ödeyenler	728.850	714.693	705.093	693.694	730.956
Gayrimenkul Sermaye İradı*	972.864	1.041.427	1.336.632	1.550.164	1.595.320
* Mükellefiyeti sadece GMSİ gelirinden olan gelir vergisi mükellefleri					

Kaynak: GİB (2015a), 2014 Yılı Faaliyet Raporu, s.130.

Yukarıdaki Tablo 2 incelendiğinde; 2010-2014 yılları arasında Türkiye'de vergi türleri yönünden vergi mükellefiyeti tabanında gelir vergisi, kurumlar vergisi ve basit usulde vergi ödeyen mükellef sayıları itibariyle ciddi bir değişim göze çarpmamaktadır. Vergi türleri veya vergilendirilen kazanç türleri itibariyle vergi tabanındaki en önemli genişlemenin beyana tabi geliri gayrimenkul sermaye iradı (GMSİ) olan mükelleflerde meydana geldiği görülmektedir. 2010 yılı itibariyle 972.864 olan mükellef sayısı, 2014 yılı sonu itibariyle 1.595.320'dir. GMSİ gelirlerini beyan eden mükellefler açısından 2010-2014 döneminde bu değişim %64 oranında artışa karşılık gelmektedir.

3.1.Gayrimenkul Sermaye İratlarında Vergi Güvenlik Müessesesi: Emsal Kira Bedeli Esası

Vergi sistemlerinde vergi güvenlik önlemleri genel ve özel güvenlik önlemleri olarak iki kısımda incelenmektedir. Genel güvenlik önlemleri; vergi denetimi, yoklama, vergi incelemesi, arama, bilgi toplama, vergi istihbarat arşivi oluşturma, stopaj usulü vb. uygulamalardır. Özel güvenlik önlemleri; gelir vergisinde önceki dönemlerde uygulanmış günümüzde yürürlükte olmayan ortalama kar haddi, asgari kazanç, hayat standardı esası, asgari zirai kazanç ve asgari zirai vergi ile halen uygulamaya devam edilen gayrimenkul sermaye iratlarında emsal kira bedeli esasıdır. Kurumlar vergisindeki özel güvenlik önlemleri ise; örtülü sermaye, kontrol edilen yabancı kurum kazançlarının vergilendirilmesi, transfer fiyatlandırma yoluyla örtülü kazanç dağıtım uygulamalarıdır (Şanver ve Oktar, 2013: 4-7).

GMSİ kazançlarında tahsil edilen kira bedelinin emsalleriyle kıyaslanabilmesi ve belirli bir tutarın altında beyan edilmesini engellemek için “emsal kira bedeli” adıyla bir tür vergi güvenlik müessesesi oluşturulmuştur. Mal ve hakların bedelsiz olarak veya düşük bedelle kiraya verilmesi halinde gayri safi kira hasılatı olarak mükelleflerin bildirdikleri kira geliri yerine emsal kira bedelleri esas alınır. Emsal kira bedeli, gayrimenkullerde emlak vergisi değerinin %5’i, diğer mal ve haklarda ise mal ve hakların maliyet bedellerinin %10’udur (Öner, 2015: 106). Bazı durumlarda gayrimenkuller bedelsiz veya düşük bedelle kiraya verilse de emsal kira bedeli uygulanmamaktadır. Bu haller; Boş kalan gayrimenkulün korunması amacıyla bedelsiz başkalarının ikametine bırakılması, binaların mal sahiplerinin usul, fûru ve kardeşlerinin ikametine bırakılması, mal sahibi ile birlikte akrabalarının aynı yerde ikamet etmeleri ve kiralamanın genel ve özel bütçeli idareler, yerel yönetimler ve diğer kamu kurumlarına yapılması halinde emsal kira bedeli uygulanmamaktadır (Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2013: 84-85).

Emsal kira bedeli esasının amacı, kiraya verilen mal ve hakların kira bedellerinin gerçek miktarının altında beyan edilmesini önlemektir (Pehlivan, 2013: 209). Emsal kira bedeli esasının istenilen amaca ulaşması için gayrimenkuller ile diğer mal ve hakların değerlerinin ne kadar gerçek değerlerini yansıtabildikleri gerçeğini de unutmamak gerekir.

3.2. Gayrimenkul Sermaye İradı Kazançlarında Beyanın Arttırılmasına Yönelik Yapılan Çalışmalar

Kira gelirlerinin vergilendirilmesinde konutlarda, her bir konut için aylık 500 TL ve üzerinde kira geliri elde edenler ile işyerlerinde, işyerini kiraya verenler ile kiracıların kira bedellerine ilişkin tahsilat ve ödemelerini banka, benzeri finans kurumları veya posta idareleri aracılığıyla gerçekleştirmesi ve bu kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen belgelerle belgelendirme zorunluluğu vardır (GİB, 2015b: 3). Bu zorunluluğun getirilmesindeki amaç, kira ödemelerinin kayıt altına alınarak finansal sistem üzerinden takip edilmesi ve GİB tarafından yılsonunda ilgili kuruluşlardan sağlanan bilgiler aracılığıyla elektronik ortamda önceden hazırlanmış kira beyanname sistemi ile mükelleflerin vergiye uyum süreçlerinin arttırılmasıdır.

Gayrimenkul sermaye iradı kazançlarının vergilendirilmesinde vergi tabanının genişletilmesine yönelik GİB Denetim ve Uyum Yönetimi Daire Başkanlığı tarafından gayrimenkul bilgi sistemi projesi ve kamu kurumları arasında veri paylaşımının geliştirilmesine yönelik Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Coğrafi Bilgi Sistemi altyapısı kurularak (Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi-TUCBS) Türkiye’nin gayrimenkul haritasının çıkarılması, gayrimenkullerin değerlendirme verilerinin hazırlanması ve bunun sonucunda bu alandaki kamu gelir kayıplarının en aza indirilmesi hedeflenmektedir (GİB, 2015a: 34, 64, 160).

2012 yılından itibaren hayata geçirilmiş olan önceden hazırlanmış kira beyanname sistemi ile kira geliri elde eden mükelleflerin banka, PTT, MERNİS, tapu, sigorta şirketleri vb. taraflardan ulaşılan bilgileri kullanılarak gayrimenkul sermaye iradı kazançlarına ilişkin gelir vergisi beyannamelerinin GİB tarafından elektronik ortamda doldurulup mükelleflerin onayına sunulduğu bir sistem geliştirilmiştir. Bu sistem ile GMSİ kazançlarının beyan edilmesinde vergi mükelleflerini vergisel yükümlülüklerini yerine getirmek için katlandıkları zaman kaybı ve maliyetlerin azaltılmasının yanında vergiye gönüllü uyumu arttırma hedeflenmektedir. Sisteme www.gib.gov.tr adresi ve İnternet Vergi Dairesi üzerinden kişisel güvenlik soruları ve İnternet Vergi Dairesi şifresi ile giriş yapılabilmektedir (GİB, 2015a: 84). 2014 yılı GİB Denetim ve Uyum Yönetimi Daire Başkanlığı tarafından kayıt dışı ekonomi ile mücadele kapsamında hedeflenen önceden hazırlanan kira beyanname sayısı 1.170.000 iken, gerçekleşen 1.346.398’dir. Yılsonu gerçekleştirme oranı %115,08’dir (GİB, 2015a: 113).

Önceden hazırlanmış kira beyanname sisteminin uygulamaya başlandığı tarih öncesi ve sonrasındaki GMSİ gelirlerine ilişkin beyan gerçekleştirmeleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3 : Önceden Hazırlanmış Kira Beyanname Sistemi Öncesi ve Sonrası GMSİ Beyanları

GMSİ Beyan Bilgileri	2010 Dönemi	2011 Dönemi	2012 Dönemi	2013 Dönemi
	31/12/2011	31/12/2012	31/12/2013	31/12/2014
Beyanname Veren Mükellef Sayısı	836.770	894.991	1.210.816	1.346.398
İlk Defa Beyanname Veren Mükellef Sayısı	170.399	435.638	328.710	178.993
Beyan Edilen Gayrimenkul Sayısı	1.928.445	2.565.608	2.872.608	2.867.834
Beyan Edilen Kira Geliri	12.890.112.921	17.724.729.843	21.327.990.919	23.601.827.576
Hesaplanan Vergi	1.848.695.587	2.456.637.328	2.912.624.983	3.345.355.355

Kaynak: GİB (2015a), 2014 Yılı Faaliyet Raporu, s.84.

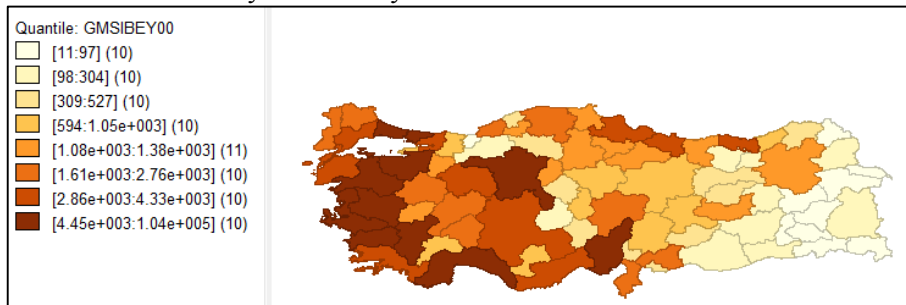
Tablo 3 incelendiğinde, Gelir İdaresi Başkanlığı’nın GMSİ gelirlerinin beyanında üçüncü taraflardan sağladığı bilgiler ile önceden hazırlanmış kira beyanname sistemini kullanması yıllar itibariyle bu kazanç türünde toplamda beyanname veren mükellef sayısını, buna bağlı olarak da beyan edilen kira geliri ve hesaplanan gelir vergisini arttırmıştır.

GİB tarafından gayrimenkul gelirlerinin izlenmesine yönelik yapılan uygulamalar sonrasında, beyanı gereken GMSİ’lerin beyan dönemini takiben banka, PTT, MERNİS, tapu, sigorta şirketleri vb. taraflardan elde edilen bilgiler ve kurum içi bilgiler yardımıyla analiz ve çapraz kontroller yapılmaktadır. 2014 yılı GİB Denetim ve Uyum Yönetimi Daire Başkanlığı tarafından kayıt dışı ekonomi ile mücadele kapsamında gayrimenkul izleme ve değerlendirme sistemi ile uyumsuz olarak tespit edilen mükelleflerden gönüllü uyum veya ön kontrol çalışmasına hazır hale getirilmesi hedeflenen mükellef sayısı 20.000 iken, gerçekleşen 367.247’dir. Yılsonu gerçekleşme oranı %1836,24’dür (GİB, 2015a: 113). 2014 yılının 3.çeyreğinden itibaren yapılan test çalışmaları kapsamında elektronik yoklama ve denetim faaliyeti sonucunda 72.358 mükellef e-yoklamaya tabi tutulmuş, bunlardan 2.460 tanesi GMSİ yoklaması türündendir (GİB, 2015a: 105).

4.GMSİ Vergi Tabanındaki Genişlemenin Bölgesel Açından İncelenmesi

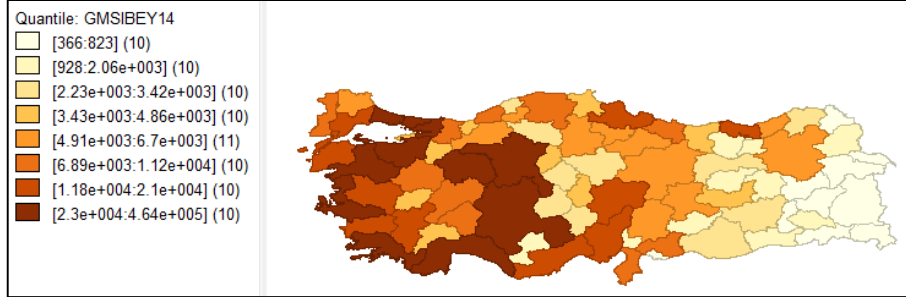
GMSİ vergi tabanındaki genişlemenin bölgesel olarak incelenmesi, GİB’den alınan bölgesel veriler doğrultusunda 2000-2014 dönemi için değerlendirmeye alınmıştır. Verilerden hareketle 2000’den 2014’e gelindiğinde GMSİ’nin beyanname sayıları ve tahakkuk miktarlarında nasıl bir bölgesel durum olduğu, beyanname başına düşen tahakkuk miktarları, beyanname artış hızı ve tahakkuk artış hızı dağılım haritaları vasıtasıyla aktarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kartogram haritaları ile beyanname ve tahakkuk artış hızlarının uç konumları hakkında bilgiler sunulmuştur. Oluşturulan coğrafi görselleştirmeler GeoDa programı ile yapılmıştır.

Harita 1 : GMSİ Beyanname Sayısı-2000 Yılı

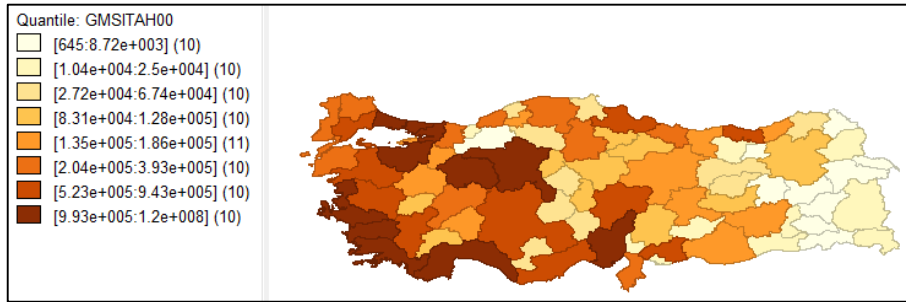
Harita 1’de 2000 yılının GMSİ beyanname sayılarının dağılım haritası sunulmaktadır. Sekiz renk kategorisine göre oluşturulan dağılım haritasında renkler açıktan koyuya doğru gittikçe beyanname sayılarının arttığını göstermektedir. Bölgesel olarak bakıldığında Türkiye’nin batı bölgesinde yer alan illerin doğu bölgesinde yer alan illere kıyasla daha çok GMSİ beyanname sayısına sahip olduğu görülmektedir.

Harita 2: GMSİ Beyanname Sayısı-2014 Yılı

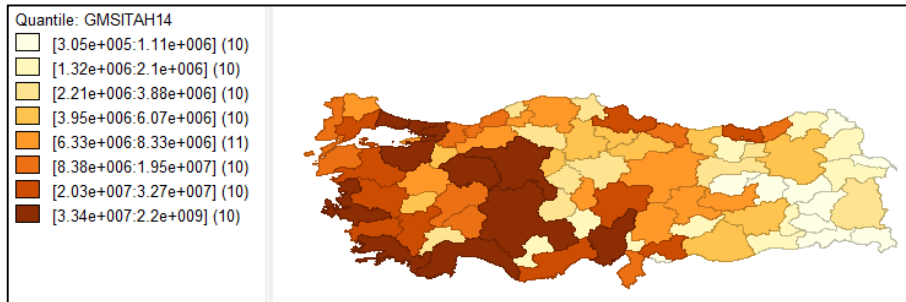
Harita 2’de yer alan 2014 yılı GMSİ beyanname sayılarına göre 2000 yılında ifade edilen durum benzer şekilde 2014 yılında da geçerliliğini korumaktadır. Bu dönemde de Türkiye’nin batı bölgelerinde yer alan iller, doğu bölgelerinde yer alan illere kıyasla daha çok GMSİ beyanname sayılarına sahiptirler.

Harita 3: GMSİ Tahakkuk-2000 Yılı

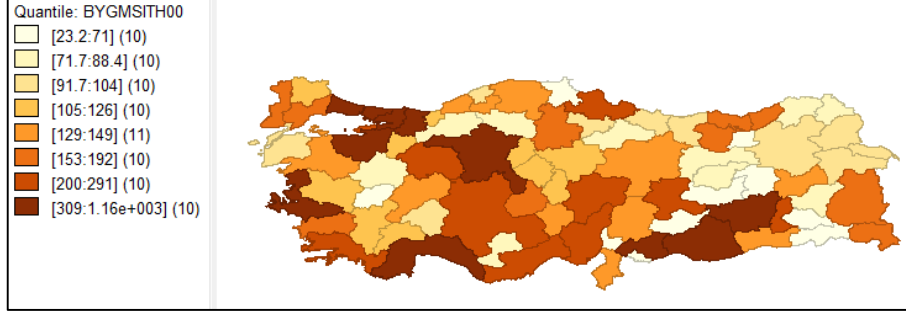
2000 yılının GMSİ tahakkuk miktarlarının mekânsal motifini incelediğimizde harita 3’ göre Türkiye’nin batı bölgelerinde yer alan iller, doğu bölgelerinde yer alan illere kıyasla daha çok GMSİ tahakkuk miktarlarına sahiptirler.

Harita 4: GMSİ Tahakkuk-2014 Yılı

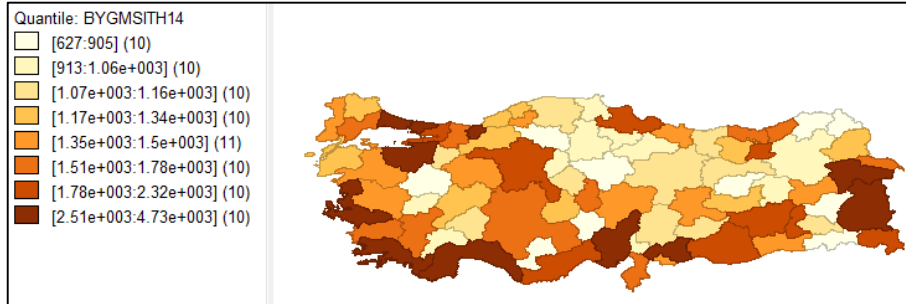
Harita 4’de yer alan 2014 yılının GMSİ tahakkuk miktarlarının mekânsal motifini ele aldığımızda ise Türkiye’nin batı bölgelerinde yer alan iller, doğu bölgelerinde yer alan illere kıyasla daha çok GMSİ tahakkuk miktarlarına sahiptirler. 2000 yılındaki benzer durum 2014 yılı için de bulunmaktadır.

Harita 5: Beyanname Başına Düşen GMSİ Tahakkuku-2000 Yılı

Türkiye'nin batı bölgelerinde yer alan iller doğu bölgelerinde yer alan illere kıyasla gelir ve sosyoekonomik gelişmişlik seviyesi açısından üstün konumdadırlar. Bu durum GMSİ beyanname sayılarını ve tahakkuk miktarlarını da şüphesiz etkilemektedir. Reel bir ölçüt oluşturmak adına beyanname başına düşen tahakkuk miktarlarına da göz atmak gerekmektedir. Harita 5’de 2000 yılının beyanname başına düşen GMSİ tahakkuk miktarları sunulmaktadır. Harita 1, 2,3 ve 4’de ifade edilen doğu-batı illeri arasındaki net ayırım bu defa gözlenmemektedir.

Harita 6: Beyanname Başına Düşen GMSİ Tahakkuku-2014 Yılı

2014 yılının beyanname başına düşen GMSİ tahakkuk miktarlarını gösteren harita 6’yı incelediğimizde net bir doğu-batı ayırımı gözlenmemektedir. Bölgesel olarak GMSİ vergi tabanının nasıl bir gelişim gösterdiğini ortaya koymak adına GMSİ beyanname sayılarında ve tahakkuk miktarlarındaki artış hızı tespit edilmiştir. Ek 1’de yer alan veriler üstel fonksiyon yöntemi ile hesaplanmıştır (Kocaman, 2002):

$$\left(\frac{\log_e(X_{t+n} / X_n)}{r} \right) * 100$$

X_n : n dönemine ait X değişkeni verisi

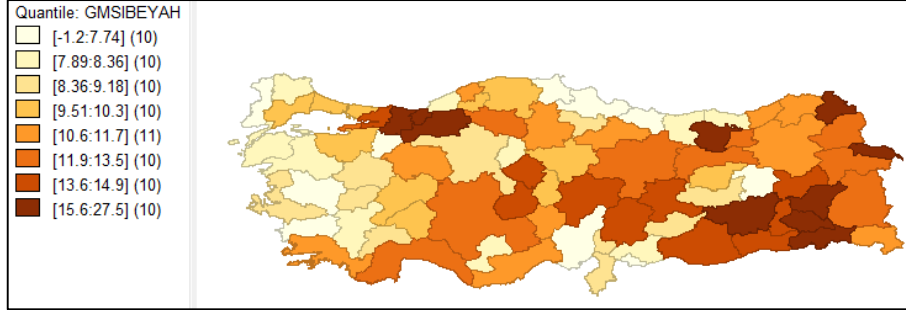
X_{t+n} : n+t dönemine ait X değişkeni verisi

X değişkeni; GMSİ beyanname sayıları ve tahakkuk miktarları için simgelenmiştir

r: dönemler arası yıl sayısı

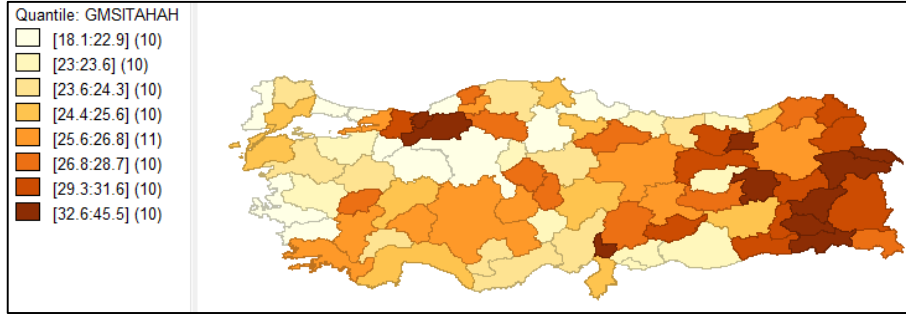
Hesaplama yöntemi doğrultusunda elde edilen artış hızı miktarlarına ait mekânsal motifler harita 7 ve 8’de görselleştirilmiştir.

Harita 7: GMSİ Beyanname Artış Hızı 2000-2014 Dönemi

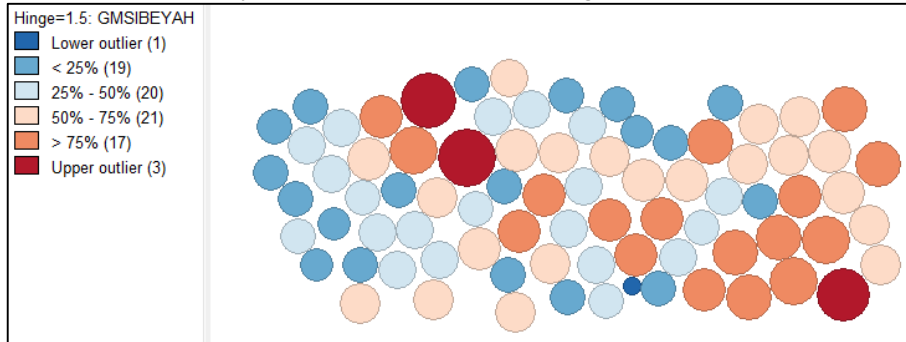
2000-2014 dönemi açısından GMSİ beyanname artış hızının en yüksek olduğu iller genel olarak Türkiye'nin doğu bölgelerinde yer alan iller olduğu ifade edilebilir. 2000-2014 dönemi GMSİ tahakkuk artış hızında da benzer durum bulunmaktadır. Harita 8'e göre GMSİ tahakkuk artış hızının en yüksek olduğu iller Türkiye'nin doğu bölgelerinde yer alan illerdir.

Harita 8: GMSİ Tahakkuk Artış Hızı 2000-2014 Dönemi

2000-2014 dönemi içerisinde GMSİ beyanname ve tahakkuk artış hızında uç konumlar hangi iller olmuştur sorusuna yanıt bulabilmek için çalışmada kartogram haritaları kullanılmıştır. Kartogram haritası uç verilerin/bölgelerin belirlenmesinde kullanılan bir coğrafi görselleştirme metodudur. Mekânsal birimler bir daire içinde gösterilir. Dairenin alanı seçilen değişkenin değeri ile orantılı şekilde sunulur (Anselin, 2005).

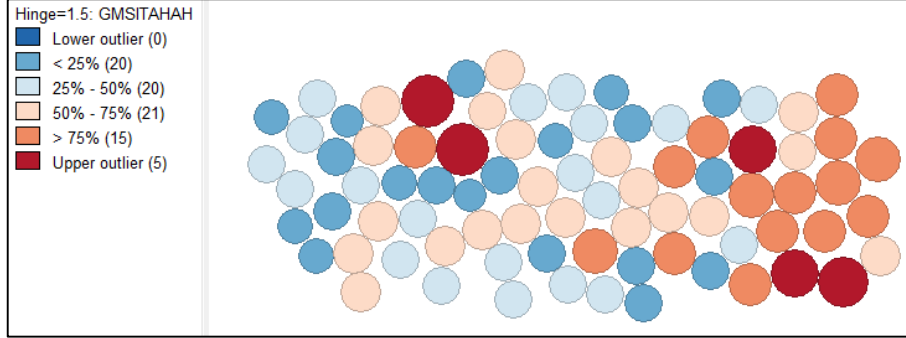
Harita 9: GMSİ Beyanname Artış Hızının Kartogram Haritası 2000-2014 Dönemi

Harita 9'da yer alan 2000-2014 dönemi GMSİ beyanname artış hızının kartogram haritasına göre Bolu, Düzce ve Şırnak illeri GMSİ beyanname artış hızının en yüksek artış hızı gösteren uç iller olmuştur. Harita 10'da ise 2000-2014 dönemi GMSİ tahakkuk artış hızının kartogram

haritası bulunmaktadır. Bu haritaya göre Bayburt, Bolu, Düzce, Siirt ve Şırnak illeri GMSİ tahakkukunda en yüksek artış hızı gösteren uç iller olmuştur.

Harita 10: GMSİ Tahakkuk Artış Hızının Kartogram Haritası 2000-2014 Dönemi

5.Sonuç

Vergi tabanının genişletilmesi ve vergi oranlarının düşürülmesi vergi reformunda önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle vergi tabanının genişletilmesi, vergi mükellefi olmayan kişilerin ve vergilendirilmeyen gelirlerin vergi kapsamına alınması veya vergi kapsamında olmasına rağmen vergi dışında kalan gelirlerin gerçek tutarlarının beyan edilmesini sağlamaktadır. Beyanname veren kişi sayısı ve/veya beyan edilen gelirlerde artış, vergi tabanının genişlemesine neden olacaktır. Türkiye’de vergi tabanının genişletilmesindeki en önemli gelişim GMSİ’de olmuştur. Vergi türleri veya vergilendirilen kazanç türleri itibariyle vergi tabanındaki en önemli genişlemenin beyana tabi geliri gayrimenkul sermaye iradı olan mükelleflerde meydana gelmiş ve 2010 yılında 972.864 olan mükellef sayısı, 2014 yılı sonunda 1.595.320’ye yükselmiştir. Bu artışın gerçekleşmesindeki en temel belirleyiciler; her bir konut için aylık 500 TL ve üzerinde kira geliri elde edenler ile işyerlerinde, işyerini kiraya verenler ile kiracıların kira bedellerine ilişkin tahsilat ve ödemelerini banka, benzeri finans kurumları veya posta idareleri aracılığıyla gerçekleştirme zorunluluğu getirilmesi, GİB tarafından gayrimenkul gelirlerinin izlenmesine yönelik yapılan uygulamalar sonrasında, beyanı gereken GMSİ’lerin beyan dönemini takiben banka, PTT, MERNİS, tapu, sigorta şirketleri vb. taraflardan elde edilen bilgiler ve kurum içi bilgiler yardımıyla analiz ve çapraz kontroller yapılmasıdır.

GMSİ’nin bölgesel incelemesinde 2000 ve 2014 yıllarında beyanname sayısında ve tahakkuk miktarlarında Türkiye’nin batı bölgelerinde yer alan iller doğu bölgelerinde yer alan illere kıyasla daha yüksek miktarlara sahiptir. Beyanname başına düşen tahakkuk miktarı açısından ise doğu-batı ayrımı net bir şekilde bulunmamaktadır. En dikkat çekici sonuç 2000-2014 dönemi GMSİ beyanname ve tahakkuk artış hızlarında Türkiye’nin doğu bölgelerinde yer alan iller batı bölgelerindeki illere kıyasla önemli bir aşama kaydetmişlerdir. Bu durum 2000-2014 döneminde Türkiye’nin doğu bölgelerinde yer alan iller GMSİ vergi tabanının genişlemesine önemli katkıda bulunmuşlardır. Ayrıca bu dönem içerisinde GMSİ beyanname artış hızında uç konumda yer alan illerin Bolu, Düzce ve Şırnak; tahakkuk artış hızında ise Bayburt, Bolu, Düzce, Siirt ve Şırnak olduğu tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Akbey, Ferhat (2014), “Türkiye’de Vergi Denetimi ve Gelirleri Üzerine Bir İnceleme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 29(1), 63-103.
- Anselin, Luc (2005), “Exploring Spatial Data with GeoDa: A Workbook”, **Center for Spatially Integrated Social Science**.
- Aslan, Memduh (2012), “Kayıt Dışılık İle Hukuki Mücadele”, **Vergi Dünyası Dergisi**, 365, 182-193.
- Bilici, Nurettin (2013), **Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Yayıncılık, 31. Baskı, Ankara.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) (2011), **2010 Yılı Faaliyet Raporu**, GİB Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Yayın No: 132.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) (2012), **2011 Yılı Faaliyet Raporu**, GİB Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Yayın No: 151.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) (2013), **2012 Yılı Faaliyet Raporu**, GİB Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Yayın No: 167.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) (2014), **2013 Yılı Faaliyet Raporu**, GİB Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Yayın No: 187.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) (2015a), **2014 Yılı Faaliyet Raporu**, GİB Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Yayın No: 199.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) (2015b), **Kira Geliri Elde Edenler İçin Beyanname Düzenleme Rehberi**, Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, Yayın No: 201.
- Karyağdı, Nazmi (2011), “Türkiye’de Gelir Vergisi Reformunun Gerekliliği”, **Vergi Dünyası Dergisi**, 359, 37-40.
- Kocaman, Tuncer (2002), **Plan Nüfus Projeksiyon Yöntemleri**, DPT Sosyal Sektörler Ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.
- Öner, Erdoğan (2015), **Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara.
- Pehlivan, Osman (2013), **Vergi Hukuku Genel İlkeler ve Türk Vergi Sistemi**, Murathan Yayınevi, Trabzon.
- Şanver, Cahit ve Oktar, Ateş S. (2013), “Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Vergi Güvenlik Önlemleri ve Mükelleflerin Ba-Bs Bildirimlerine Bakışı Araştırması”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 1(3), 1-23.
- Şenyüz, Doğan; Yüce, Mehmet ve Gerçek Adnan (2013), **Türk Vergi Sistemi**, Ekin Yayınevi, 9. Baskı, Bursa.
- Yay, Turan (1996), “Laffer Eğrisi”, **İşletme ve Finans Ansiklopedisi**, 1049-1051.

Ek 1 : Veriler

İL ADI	2000 Yılı		2014 Yılı		GMSİ Beyanname Artış Hızı 2000-2014	GMSİ Tahakkuk Artış Hızı 2000-2014
	GMSİ-Beyanname Sayısı	GMSİ-Tahakkuk (TL)	GMSİ-Beyanname Sayısı	GMSİ-Tahakkuk (TL)		
Adana	4.448	1.035.721	14.204	38.654.856	7,74	24,13
Adıyaman	410	19.775	1.624	1.858.455	9,18	30,29
Afyon	1.654	221.648	6.889	8.647.579	9,51	24,43
Ağrı	88	8.718	646	1.621.760	13,29	34,84
Aksaray	289	54.360	2.233	2.604.597	13,63	25,80
Amasya	1.261	115.574	4.910	5.023.249	9,06	25,15
Ankara	44.505	24.917.294	166.517	377.174.433	8,80	18,11
Antalya	7.455	2.923.025	45.253	134.275.386	12,02	25,52
Ardahan	46	3.782	486	304.577	15,72	29,26
Artvin	468	35.639	2.589	1.995.439	11,40	26,83
Aydın	7.961	1.219.127	18.675	29.328.095	5,68	21,20
Balıkesir	7.014	943.187	23.828	32.688.757	8,15	23,64
Bartın	527	53.683	2.575	3.441.643	10,58	27,74
Batman	91	20.111	812	1.626.762	14,59	29,29
Bayburt	156	6.463	950	2.208.027	12,04	38,89
Bilecik	1.114	136.691	3.465	3.954.232	7,57	22,43
Bingöl	304	7.061	928	974.446	7,44	32,85
Bitlis	50	4.033	656	533.154	17,16	32,56
Bolu	98	8.664	6.058	8.016.127	27,49	45,53
Burdur	1.047	109.842	4.045	3.883.858	9,01	23,77
Bursa	11.163	3.760.715	47.527	124.190.619	9,66	23,31
Çanakkale	3.499	350.680	11.819	13.855.882	8,11	24,51
Çankırı	510	36.542	3.368	2.581.780	12,58	28,39
Çorum	1.116	204.453	6.326	5.831.302	11,57	22,34
Denizli	5.180	592.301	17.588	28.280.179	8,15	25,77
Diyarbakır	264	138.542	3.129	6.074.330	16,48	25,20
Düzce	97	10.621	3.542	9.329.748	23,98	45,19
Edirne	2.242	360.409	6.904	9.686.288	7,50	21,94
Elazığ	1.341	85.733	4.855	6.328.359	8,58	28,68
Erzincan	433	32.249	3.279	3.674.747	13,50	31,57
Erzurum	1.081	108.591	5.445	5.104.101	10,78	25,67
Eskişehir	4.085	1.110.790	23.467	33.379.273	11,66	22,69
Gaziantep	2.353	815.225	7.690	26.517.079	7,89	23,21
Giresun	1.379	143.543	4.522	5.238.299	7,92	23,98
Gümüşhane	148	23.506	1.553	2.084.874	15,67	29,90
Hakkâri	63	10.443	366	668.684	11,73	27,73
Hatay	2.072	307.103	7.340	12.132.369	8,43	24,51
Mersin	3.046	692.162	14.939	26.636.676	10,60	24,33
İğdir	54	5.016	558	842.786	15,57	34,16
İsparta	1.723	171.485	7.696	8.375.160	9,98	25,92
İstanbul	103.934	120.322.066	464.340	2.197.184.233	9,98	19,37
İzmir	29.390	12.327.862	107.102	302.052.981	8,62	21,32
Kahramanmaraş	829	113.455	6.527	7.153.033	13,76	27,63
Karabük	1.217	164.500	5.327	7.708.633	9,84	25,65
Karaman	594	45.792	2.059	1.655.553	8,29	23,92
Kars	156	14.453	1.137	1.399.676	13,24	30,49
Kastamonu	1.614	219.685	7.080	7.580.469	9,86	23,61
Kayseri	1.917	523.349	15.006	20.315.831	13,72	24,39
Kilis	521	20.384	435	653.022	-1,20	23,11
Kırıkkale	1.141	127.816	3.793	4.035.534	8,01	23,02
Kırklareli	1.820	229.784	6.377	8.165.677	8,36	23,80
Kırşehir	377	45.661	2.923	3.269.649	13,65	28,47
Kocaeli	3.214	992.589	24.820	55.461.735	13,63	26,82
Konya	3.936	799.726	26.595	41.411.069	12,74	26,31
Kütahya	2.258	172.373	7.917	6.594.598	8,36	24,30
Malatya	698	173.123	5.787	8.332.105	14,10	25,83
Manisa	7.269	848.255	20.998	28.337.418	7,07	23,39
Mardin	101	13.012	945	1.319.045	14,91	30,79
Muğla	4.252	1.237.946	22.954	61.228.274	11,24	26,01
Muş	58	8.564	499	727.629	14,35	29,61
Nevşehir	972	101.893	4.261	7.575.292	9,85	28,72
Niğde	443	62.967	2.365	2.097.198	11,17	23,37
Ordu	2.857	285.872	7.209	9.815.827	6,17	23,57
Osmaniye	459	12.370	1.810	1.771.459	9,15	33,10
Rize	967	185.963	5.298	8.489.098	11,34	25,47
Sakarya	697	228.130	11.199	19.505.314	18,51	29,66
Samsun	4.334	867.015	13.318	24.265.961	7,48	22,21
Şanlıurfa	281	134.855	2.384	4.545.724	14,25	23,45
Siirt	73	3.274	963	1.111.011	17,20	38,85

Sinop	1.154	67.350	3.431	3.146.916	7,26	25,63
Şırnak	11	645	377	341.179	23,56	41,81
Sivas	1.029	153.465	6.700	7.326.413	12,49	25,77
Tekirdağ	3.094	525.873	12.942	20.447.324	9,54	24,40
Tokat	1.120	88.395	5.832	5.326.057	11,00	27,32
Trabzon	3.819	678.599	12.568	22.050.244	7,94	23,21
Tunceli	309	27.206	1.323	901.018	9,70	23,33
Uşak	1.232	87.437	4.838	5.054.809	9,12	27,05
Van	139	24.960	823	2.476.203	11,86	30,65
Yalova	649	151.558	4.378	7.794.764	12,73	26,27
Yozgat	729	83.133	3.424	2.971.389	10,31	23,84
Zonguldak	2.762	392.712	9.446	12.256.159	8,20	22,94

Extendend Abstract

Broadening the tax base is very important matter for effective tax collection and taxation. The tax base basically can be broadened in two ways. The first is to increase the scope of non-taxable income and non-taxpayers, the second is provided by declaring the real amount of taxable income that is not declared truthfully. In this study, the factors determining the tax base broadening and the improvement of immovable properties tax base in the light of regional perspective have been investigated in Turkey for the period of 2000-2014. It is determined that one of the dynamics of tax base broadening is immovable properties for Turkey and east provinces of Turkey have significantly contributed to the rise of immovable properties tax base.

Broadening tax base and reducing tax rates have a significant place in tax reform. Especially broadening tax base ensures to increase the scope of non-taxable income and non-taxpayers or to declare the real amount of taxable income truthfully. The increase in number of people who submit declaration and/or the increase in declared income lead to broadening tax base. The most significant development in broadening tax base in Turkey has been in Immovable Property Income. In terms of tax types or taxed income types, the most remarkable broadening in tax base emerged in taxpayers having immovable property income; the number of taxpayers was 972.864 in 2010 which then escalated to 1.595.320 by the end of 2014. There are two main determiners of this escalation. The first one is an obligation having been imposed to pay receipts and payments of rental value through banks, related financial institutions or postal establishments on those who get 500 TL or more income for each house, on those who lease their working places out and on hirers. The second one is analysis and cross controls conducted by the Revenue Administration by means of in-house information and data collected from banks, PTT (Post Office Department), central civil registration system, deed and insurance companies etc. pursuant to the declaration period of Immovable Property Incomes which are obliged to be declared following the implementations towards monitoring immovable property incomes.

According to the regional review of Immovable Property Income, the number of declaration and accrual amounts in 2000 and 2014 are higher in western provinces of Turkey compared to eastern provinces. There is no clear difference between western and eastern provinces in terms of accrual amounts per declaration. The most remarkable result is that eastern provinces of Turkey made a more significant progress in Immovable Property Income declaration and accrual increase rates in 2000-2014 period compared to western provinces. This situation has a significant contribution to broadening Immovable Property Income tax base of eastern provinces of Turkey in 2000-2014 period. In addition, the provinces being on the edge of Immovable Property Income declaration increase rate within the given period have been detected as Bolu, Düzce and Şırnak; and those provinces being on the edge of accrual increase rate have been found as Bayburt, Bolu, Düzce, Siirt and Şırnak.